

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 – Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 18^{ου} αι. ΕΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19^{ου} αι.

Οικονομικοί μετασχηματισμοί

- Επέκταση ευρωπαϊκού εμπορίου στην Ανατολή.
- Έλληνες, Εβραίοι, Αρμένιοι : διακρίθηκαν σε εμπόριο και ναυτιλία.
- Ειδικά οι Έλληνες αξιοποίησαν :
 - *συνθήκη Κιουτσούκ – Καϊναρτζή* (1774) → ελεύθερη κίνηση πλοίων με ρωσική σημαία στο Βόσπορο.
 - περιορισμένη παρουσία γαλλικών και αγγλικών πλοίων στη Μεσόγειο (λόγω των ναπολεόντειων πολέμων).
- Ανάπτυξη εμπορικών κέντρων (Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Χίος, Σμύρνη).
- Ενίσχυση ελληνικών παροικιών.

Κοινωνικοί μετασχηματισμοί

- **Ορθόδοξη Εκκλησία** : ενάντια στη διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού και στην επανάσταση (εξαιρέσεις : Ευγένιος Βούλγαρης, Μεθόδιος Ανθρακίτης).
- **Φαναριώτες** : από παλιές αρχοντικές οικογένειες, κατοικούσαν στο Φανάρι, μάθαιναν ξένες γλώσσες, σπούδαζαν στη Δύση, υπηρετούσαν στην οθωμανική διοίκηση σε υψηλές θέσεις, διορίζονταν ηγεμόνες στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.
- **Προεστοί** : διοικούσαν τις ελληνορθόδοξες κοινότητες, συγκέντρωναν φόρους για τους Οθωμανούς, διέθεταν πολιτική εμπειρία και πλούτο.
- **Έμποροι και караβοκύρηδες** : ήταν εύποροι και βοήθησαν στη διάδοση των νεωτερικών ιδεών → ίδρυσαν σχολεία, τύπωναν βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, χορηγούσαν υποτροφίες.
- **Κλέφτες** : αγρότες που κατέφυγαν στα βουνά και επιδίδονταν στη ληστεία. Υμνήθηκαν στα κλέφτικα δημοτικά τραγούδια.
- **Αρματολοί** : ένοπλα σώματα οργανωμένα από την οθωμανική διοίκηση.
- **Αγρότες** : πάνω από το 80% του πληθυσμού, καλλιεργούσαν κτήματα κρατικά ή ιδιωτικά (τσιφλίκια), ζούσαν στερημένα.
- **Απασχολούμενοι στο εμπόριο και ναύτες** : αυξάνονταν με την ανάπτυξη εμπορίου και ναυτιλίας.

Κινήματα εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας

- Στροφή στη Ρωσία (κοινά συμφέροντα, ομόδοξη) : 1770 τα *Ορλοφικά* (επικεφαλής οι αδερφοί Ορλόφ) στην Πελοπόννησο.
- Λάμπρος Κατσώνης στα νησιά του Αιγαίου.
- Σουλιώτες εναντίον Αλή Πασά των Ιωαννίνων.

Νεοελληνικός Διαφωτισμός

- Κίνημα που αναπτύχθηκε στα μέσα του 18^{ου} αι. στις παροικίες και σε μεγάλα εμπορικά κέντρα του ελληνισμού (Σμύρνη, Ιωάννινα, Χίος) με σκοπό την ιδεολογική προετοιμασία του αγώνα για την ελευθερία.
- Έμποροι : ήρθαν σε επαφή με τις ιδέες του Διαφωτισμού στις παροικίες και τις διέδωσαν στον ελλαδικό χώρο → η λογική μπορεί να εξηγήσει και να αλλάξει τον κόσμο / η εκπαίδευση συνδέθηκε με τον αγώνα για την ελευθερία.

Βασικές θέσεις

- Θαυμασμός αρχαίου ελληνικού πολιτισμού – σύνδεσή του με την ελευθερία.

- η εκπαίδευση : ενασχόληση με τις θετικές επιστήμες, στη λαϊκή γλώσσα, να υπηρετεί τον αγώνα για ελευθερία.

Οι αντιδράσεις

Συντηρητικοί λόγιοι : απέρριπταν τις ιδέες του Διαφωτισμού, υποστήριζαν εκπαίδευση πάνω σε εκκλησιαστικά κείμενα και σε αρχαίζουσα γλώσσα.

Οι εκπρόσωποι του Νεοελληνικού Διαφωτισμού

➤ **Ρήγας Βελεστινλής**

- *Νέα Πολιτική Διοίκηση* : πρότεινε τη δημιουργία μιας «Ελληνικής δημοκρατίας» σε όλα τα Βαλκάνια, με ισονομία και ισοπολιτεία.
- Συνελήφθη από τις αυστριακές αρχές και εκτελέστηκε το 1798 στο Βελιγράδι.

➤ **Ανώνυμος**

Ελληνική Νομαρχία : οι Έλληνες πρέπει να αγωνιστούν μόνοι τους για την ελευθερία

➤ **Αδαμάντιος Κοραής**

- Υποστήριζε τις ιδέες της γαλλικής επανάστασης και ότι οι Έλληνες έπρεπε πρώτα να μορφωθούν, για να κερδίσουν την ελευθερία τους.

• Γλώσσα : όχι αρχαίζουσα, ούτε και αυτούσια δημοτική (→ αφαίρεση ξένων και λαϊκών λέξεων).

➤ **Ιώσηπος Μοισιόδακας, Δημήτριος Καταρτζής** : υπερασπιστές λαϊκής γλώσσας.

➤ **Κωνσταντίνος Κούμας** : υποστηρικτής νέων μεθόδων διδασκαλίας.

➤ **Θεόφιλος Καΐρης** : οπαδός ιδεών γαλλικής επανάστασης.

Ρήγας Βελεστινλής

Αδαμάντιος Κοραής

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΟΡΟΙ : *συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή, παροικίες, Φαναριώτες, προεστοί, κλέφτες, αρματολοί, Ορλοφικά, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Νέα Πολιτική Διοίκηση, Ελληνική Νομαρχία.*

B. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

1. Ποιες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές συντελέστηκαν στους κόλπους του ελληνισμού από τα μέσα του 18^{ου} αι. κι έπειτα;
2. Ποια κινήματα εκδηλώθηκαν στον ελλαδικό χώρο εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας (τέλη 18^{ου} - αρχές 19^{ου} αι.);
3. Ποιες ήταν οι βασικές θέσεις των Ελλήνων διαφωτιστών και ποιες αντιδράσεις βρήκαν;
4. Τι γνωρίζετε για το Ρήγα Βελεστινλή, τον Αδαμάντιο Κοραή και τους άλλους εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού;

**ΕΝΟΤΗΤΑ 5 – Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 18^{ου} ΕΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19^{ου} αι.
ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

1. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με αυτά της στήλης Β.

Α	Β
α. Ρήγας Βελεστινλής	1. οπαδός των φιλελεύθερων ιδεών της γαλλικής επανάστασης
β. Δημήτριος Καταρτζής	2. υποστηρικτής νέων μεθόδων διδασκαλίας
γ. Κωνσταντίνος Κούμας	3. υπερασπιστής της λαϊκής γλώσσας.
δ. Αδαμάντιος Κοραής	4. πρότεινε τη δημιουργία «Ελληνικής Δημοκρατίας»
ε. Θεόφιλος Καΐρης	5. διαφωνούσε με τον εξαρχαϊσμό της γλώσσας

2. Να χαρακτηρίσετε το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων με την ένδειξη Σωστό ή Λάθος (να αιτιολογήσετε τις λανθασμένες).

- α. Η *συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή* επέτρεπε την ελεύθερη κίνηση πλοίων με ελληνική σημαία στα στενά του Βοσπόρου.
- β. Υπεύθυνοι για την είσπραξη φόρων από τους Έλληνες ήταν οι Φαναριώτες.
- γ. Οι αρματολοί αποτελούσαν τον τακτικό στρατό των Ελλήνων.
- δ. Η ελληνική επανάσταση του 1770 στην Πελοπόννησο, τα *Ορλοφικά*, καταπνίγηκε.
- ε. Ο Αδαμάντιος Κοραής υποστήριξε τη χρήση της αρχαϊζουσας γλώσσας.

3. Να αναζητήσετε επιδράσεις των ιδεών του *Διαφωτισμού* στις πολιτικές απόψεις του Ρήγα, όπως αυτές διατυπώνονται στην πηγή που ακολουθεί.

Η «Νέα Πολιτική Διοίκησης», το σύνταγμα του Ρήγα (1797)

2. Τα φυσικά δίκαια είναι: πρώτον το να είμεθα όλοι ίσοι και όχι ο ένας ανώτερος από τον άλλον· δεύτερον να είμεθα ελεύθεροι, και όχι ο ένας σκλάβος του αλλουνού· τρίτον να είμεθα σίγουροι εις την ζωήν μας και κανένας να μην ημπορή να μας την πάρη αδίκως και κατά την φαντασίαν του· και τέταρτον, τα κτήματα οπου έχομεν κανένας να μην ημπορή να μας τα εγγίξη, αλλ' να είναι ειδικά μας και των κληρονόμων μας.

3. Όλοι οι άνθρωποι, Χριστιανοί και Τούρκοι, είναι ίσοι. [...]

Π. Κιτρομηλίδη (επιμ.), Ρήγα Βελεστινλή, Άπαντα τα σωζόμενα, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2000, τόμ. 5, σ. 36.

*Ο Ρήγας και ο Κοραής ανασηκώνουν την Ελλάδα.
Αλληγορική εικόνα που σκοπό είχε να υπογραμμίσει τη συμβολή
των δύο διαφωτιστών στην αναγέννηση του ελληνισμού.*